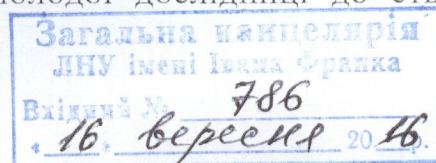


ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Дзьомби Наталії Михайлівни
*«Національно-світоглядна публіцистика українських шістдесятників
(концептуальні засади, проблематика, опінієтворча роль)*
на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій зі спеціальності 27.00.04 –
теорія та історія журналістики

Сучасні тенденції розвитку медійної галузі ініціюють науковців до активного дослідження найновіших явищ. Однак забезпечення адекватного наукового погляду на осмислення сучасних медійних феноменів неможливе без ґрунтовного дослідження перипетій історичного шляху журналістики, оскільки через тенденційне трактування багатьох фактів, поверхневе її прочитання було сформовано негативні стереотипи у масовій свідомості. У цьому контексті не можна нехтувати українською публіцистикою, яка, попри значний масив наукових студій, потребує ще ґрунтовного дослідження її історичної та теоретичної парадигми, оскільки в Україні це дискурсивна текстова діяльність з кінця ХVІ ст., що супроводжувалася категоризацією основоположних реалій суспільного буття (політична система, релігія, мораль, історична та національна традиція), внаслідок якої утверджувалися певні установки публічної поведінки. Не втрачає актуальності у сьогоденні, дає можливість переосмислити складну тогочасну добу, виокремити новий ракурс комунікації, звернути увагу на нові ключові її аспекти, що визначали контент, сприяли оновленню тематичної парадигми, є публіцистика шістдесятників («модель півстолітнього національного інформаційного опору різним формам російської денационалізації», Д.,с.3). Тому дослідження є актуальним, воно ініціює долучення молодого дослідниці до створення



системної історії української публіцистики.

Дисертація відповідає напряму наукової діяльності факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, зокрема проблематиці кафедри теорії і практики журналістики у межах науково-дослідних тем: „Українські медіа і проблеми національної ідентичності” 2010–2014 рр. (номер державної реєстрації 0110U005711) та „Сучасні ЗМІ в системі формування громадянського суспільства” 2014–2016 рр. (номер державної реєстрації 0114U004773).

Вибір *об'єкта* дослідження, а це українські та закордонні періодичні й неперіодичні видання-передруки й інтерпретатори самвидавних поширюваних матеріалів у 60–80-х рр., пресові першодруки публіцистичних текстів шістдесятників та радіовиступи з другої половини 80-х років ХХ ст. у журналах „Визвольний шлях“, „Київ“, „Кур'єр Кривбасу”, „Сучасність”, „Український вісник” (1970–1972 рр., 1987–1989 рр.), „Християнський голос”, газетах „Вечірній Київ”, „День”, „Дзеркало тижня”, „За вільну Україну”, „Літературна Україна”, „Молодь України”, „Наша віра”, „Час/Time”, радіостанції „Свобода”, інтерв'ю, листування, мемуари, щоденники, продиктований прагненням дисертантки з'ясувати комунікаційну природу явища шістдесятництва.

Позитивно в тій чи іншій мірі посприяли розкриттю наукової проблеми дисертації, увиразнили підходи дисертантки до розв'язання завдань використані методи дослідження. Вдумливе ставлення до нових тенденцій журналістики, застосування різноманітних методик аналізу текстів, врахування культурологічного та суспільного контекстів, використання широкої джерельної бази дозволило дисертантці різнобічно окреслити публіцистичний наратив шістдесятників як традиційно українську (мікро)модель журналістики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні комунікаційної природи явища шістдесятництва. Найістотнішим науковим результатом дисертації є визначення специфіки концепції українського

національного розвитку у публіцистиці шістдесятників і рівня реалізації їх ідей як доміантних суб'єктів журналістської діяльності у сфері гуманітарних проблем України. Дослідниця простежує наукові тенденції в трактуванні публіцистичної творчості, наукові надбання в дослідженні національно-світоглядної публіцистики як типу журналістських текстів в історії української преси та методологічні основи їх дослідження, визначає місце журналістичної складової в історіографії та історії шістдесятництва, з'ясовує особливості публіцистики шістдесятників на тлі тогочасного інформаційного простору, розглядає процес їх комунікаційної діяльності систематизує доробок, простежує еволюцію їх політичної думки як систему державотворчих координат, встановлює роль публіцистичної діяльності у формуванні громадської думки співвітчизників та світової спільноти й ефективність їх інформаційного впливу.

Дисертація Наталії Дзьомби відзначається чіткістю композиційної будови, логічністю репрезентації надзвичайно об'ємного текстового матеріалу (304 позиції), що дозволило створити панорамну картину публіцистичної діяльності шістдесятників, яка постала у позацензурній формі «тиражно нерегульованого самвидаву». Окрім вступу, в якому наявні всі необхідні реквізити, та загальних висновків і списку використаних джерел (557 позицій), дисертація включає чотири розділи та висновки до кожного з них.

Дисертантка доволі вільно орієнтується у науковій термінології (Розділ 1), зупиняється на з'ясуванні смислового навантаження понять «світоглядна публіцистика», «шістдесятництво», «альтернативна журналістика», «публіцистика шістдесятників» та ін. Окреслення ж теоретичної дефініції титульного терміну «національно-світоглядна публіцистика» опирається на базу дослідницької методики провідних науковців. Дослідниця у підрозділі 1.1. «Національно-світоглядна публіцистика в системі теоретико-методологічних координат» резюмує, що «національно-світоглядна публіцистика – це міжвидове утворення, що складають

грунтовно аналітичні й емоційно філософські тексти, зорієнтовані на збереження і творення національної ідентичності окремого народу при толерантному ставленні до інших» (Д., с.18-19). У підрозділах 1.2 та 1.3 визначено комунікаційні функції шістдесятництва, висвітлено парадигму публіцистичної діяльності шістдесятників, з'ясовано умови виготовлення, географію поширення самвидаву, запропоновано періодизацію, яка полягає у поділі на два великих періоди: *нелегальний радянський* (середина 1960-х – кінець 1980-х років) та *легальний український* (з кінця 1980-х років). На кожному з цих етапів, за переконанням дисертантки, «публічні виступи мають свої особливості, адже як і будь-які журналістські тексти, прив'язані до часу» (Д., с.58). Дослідниця констатує на тому, що публіцистика шістдесятників «є продовженням ментально й історично зумовленої національно-світоглядної традиції української журналістики» (Д., с.59).

Значна роль в інтерпретаційній стратегії роботи належить транстекстовому аналізу публіцистики шістдесятників. Інтерпретуючи конкретні тексти, у розділах 2 та 3 дисертантка виокремлює основні концептуальні вектори шістдесятників: українські державотворення, історія, ментальність, релігія, мова, культура. Разом з тим варто відзначити міждисциплінарний характер цього сегмента роботи, у якому виразно простежується, крім масовокомунікаційного, ще й політологічний дискурс. Зазвичай, у науці про журналістику, попри стале переконання її зв'язку з політикою, мало робіт, які б на поважному методологічному рівні розглядали відображення політичних процесів. У дисертації Дзьомби Наталії сформовано політичну парадигму шістдесятників як інформаційної опозиції до радянської влади і політикуму сьогодення, визначено основні ідеологічні напрямки їх політичних поглядів. Це дозволило логічно підійти до засадничого твердження, що публіцистика шістдесятників «зорієнтовує на відновлення й пошук національної ідентичності, криза якої набула інерційного характеру з ефектом самогеноциду в умовах політичної незалежності» (Д., с.14).

Задля глибшого дослідження комунікаційного впливу та з'ясування ролі шістдесятників, розширення проєкції їх впливу на громадську думку в Україні та за кордоном дисертантка вдалася до розгляду їх сфер впливу. Окреслено цільову аудиторію публічних виступів та рівень розповсюдження текстів у самвидаві і тамвидаві як видавничо-поширювальній формі альтернативної журналістики. Підрозділ насичений мемуарними першоджерелами, виокремлено медійну та політичну сфери впливу, виокремлено «консолідаційно-активізаційну» як основну функцію інформаційної діяльності публіцистів-шістдесятників та її суспільні наслідки. Важливим у цьому контексті є акцент у дисертації на визначенні рівня сприйняття поглядів шістдесятників сьогодні.

Загалом високо оцінюючи подану до захисту дисертацію Дзьомби Наталії Михайлівни, у мене також виникли деякі зауваження та побажання:

- Відчувається захоплення дисертанткою матеріалом дослідження, що є, безсумнівно, позитивом. Однак це подекуди призводить до науково-популярного викладу без достатньої аргументації. Наприклад, видається неаргументованим дещо категоричне твердження у підрозділі 4.1(Д.,с.160): «Праця В. Чорновола, емоційно впливовіша, ніж Дзюбина, – недарма останню часто називають „дисертацією“ – набула більшого розголосу у міжнародній пресі». Подекуди такі категоричні висновки зустрічаються і у підрозділі 4.2.

- Попри великий обсяг опрацьованого ілюстративного матеріалу (дисертантка впорядкувала бібліографію публіцистичного доробку шістдесятників, 304 позиції), доцільно було б ще у роботі закцентувати увагу на основних аспектах статей «Християнські основи демократії», «Привид комунізму», «Повернення до «пережитків минулого»», «У руїнах Вавилонської вежі», «Високий дух офіри» Є. Сверстюка, «Кілька думок про намір святкувати 50-річчя пакту Молотова-Ріббентропа», «Кілька думок про релігійну ситуацію в Україні» В. Чорновола, «Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?», «Старі страхи і нові загрози», «Глобалізація і

майбутнє культури», «Пастка. 30 років із Сталіним, 50 - без Сталіна»

І. Дзюби

- Вважаю, що дисертантка незаслужено обійшла увагою доробок Валерія Шевчука як шістдесятника, особливо його есе «На березі часу. Мій Київ. Входи́ни», в якому автор окреслює становлення українського шістдесятництва, порушує ментальні проблеми, через які простежується ідея націєтворення українського народу. Варто було б наголосити і на активній участі В. Шевчука у поширенні самвидаву.

Висловлені зауваження та спостереження є запрошенням до наукової дискусії і загалом не применшують наукової вартості роботи, яка виконана на належному науковому рівні із коректним застосуванням науково-методологічного апарату та фактологічної бази, наслідком чого стала достовірність отриманих результатів та зроблених дисертанткою висновків. Усе це зумовлює *практичну* значущість матеріалів. Проблема, яку порушила Наталія Дзьомба, справді значуща, багатогранна, вона має важливе значення для теорії та історії журналістики. Ідеться насамперед про можливість використання положень роботи у межах написання нових посібників, розширенні університетських фахових курсів та спецкурсів. Окремі результати можуть бути використані для розробки науково-методичного забезпечення фахових дисциплін спеціальності «журналістика».

Матеріали достатньо апробовані на наукових форумах, належним чином представлені в авторефераті. Варто підкреслити тотожність змісту автореферату й основних положень дисертації. У ньому вміло викладено зміст усіх розділів і його виконано із дотриманням регламентованих вимог. Опубліковані за темою дисертації праці повністю висвітлюють концепцію роботи.

Тому загальна оцінка дисертації Дзьомби Наталії Михайлівни може бути лише позитивною. Мету дослідження досягнуто, завдання, що її поставила перед собою дисертантка, виконано. Рецензована дисертація становить цілісне, завершене і самостійне дослідження, яке присвячено актуальній темі

сучасного медіазнавства і привносить в українське журналістикознавство знання про інформаційний простір шістдесятників і особливості їх національно-світоглядного наративу. Вважаю, що вона відповідає положенням пунктів 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», а її авторка заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій зі спеціальності 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Офіційний опонент,

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри журналістики

ТНПУ ім. В.Гнатюка



Поплавська Н.М.

Підпис д.ф.н., проф. Поплавської Н.М.

стверджую:

Вчений секретар

Нагачевський І.А.